ILM-FAN XABARNOMASI, SCIENCE BULLETIN, ВЕСТНИК НАУКИ.
ISSN: 3030-3931, Impact factor: 7,241 Volume 10, issue 2, Noyabr 2025
https://worldlyjournals.com/index.php/Yangiizlanuvchi worldly knowledge
OAK Index bazalari : research gate, research bib.
Qo'shimcha index bazalari: zenodo, open aire. google scholar.

O'SMIR QIZLARDA DEVIANT XULQ SHAKLLANISHIDA IJTIMOIY MUHIT VA TA'LIM-TARBIYANING O'RNI

Romaitova Gulruh Toirjon qizi

O 'zbekiston, Toshkent

TDSHU magistranti

+998993699700

gulruxniyezmatova705@gmail.com

Xalq ijodiyoti masalalari sho'basi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'smir qizlarda deviant xulq-atvor shakllanishiga nosog'lom ijtimoiy muhitning ta'siri psixologik jihatdan tahlil etilgan. Tadqiqotda o'smirlik davrida shaxsning ijtimoiy moslashuv darajasi, oilaviy va tengdoshlar bilan munosabatlar sifati hamda ularning xulq-atvoridagi og'ishish holatlari o'rganilgan. Maqolada so'rovnoma va suhbat metodlari yordamida olingan ma'lumotlar asosida, nosog'lom ijtimoiy muhit — ayniqsa, befarq yoki nizoli oilaviy munosabatlar, salbiy tengdoshlar guruhi va ijtimoiy nazoratning sustligi — o'smir qizlarda deviant xulq shakllanishining muhim psixologik omili ekanligi aniqlangan. Tadqiqot natijalari o'smir qizlar bilan profilaktik va korreksion psixologik ishlarni tashkil etishda muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: deviant xulq-atvor, o'smir qizlar, ijtimoiy muhit, ta'lim, tarbiya, psixologik ta'sir, moslashuv, profilaktika.

ВЛИЯНИЕ НЕБЛАГОПРИЯТНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ СРЕДЫ НА ФОРМИРОВАНИЕ ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ У ДЕВУШЕК-ПОДРОСТКОВ

Аннотация

В данной статье проведён психологический анализ влияния неблагоприятной социальной среды на формирование девиантного поведения у девушек-подростков. В исследовании изучены уровень социальной адаптации личности в подростковом возрасте, качество взаимоотношений в семье и со сверстниками, а также проявления отклоняющегося поведения. На основе данных, полученных с помощью анкетирования и бесед, установлено, что неблагоприятная социальная среда — особенно безразличные или конфликтные семейные отношения, негативное влияние группы сверстников и слабый социальный контроль — являются важными психологическими факторами формирования девиантного поведения у девушек-подростков. Результаты исследования имеют практическое значение для организации профилактической и коррекционной психологической работы с подростками.

Ключевые слова: девиантное поведение, девушки-подростки, социальная среда, психологическое влияние, адаптация, профилактика.

ISSN: 3030-3931, Impact factor: 7,241 Volume 10, issue 2, Noyabr 2025
https://worldlyjournals.com/index.php/Yangiizlanuvchi worldly knowledge
OAK Index bazalari : research gate, research bib.
Qo'shimcha index bazalari: zenodo, open aire. google scholar.

THE INFLUENCE OF AN UNHEALTHY SOCIAL ENVIRONMENT ON THE FORMATION OF DEVIANT BEHAVIOR AMONG ADOLESCENT GIRLS

Abstract

This article provides a psychological analysis of the impact of an unfavorable social environment on the development of deviant behavior among adolescent girls. The study examines the level of social adaptation during adolescence, the quality of family and peer relationships, and manifestations of behavioral deviations. Based on data obtained through surveys and interviews, it was found that an unhealthy social environment — particularly indifferent or conflictual family relationships, negative peer influence, and weak social control — serves as a significant psychological factor in the formation of deviant behavior among adolescent girls. The research results have practical importance for organizing preventive and corrective psychological work with adolescents.

Keywords: deviant behavior, adolescent girls, social environment, psychological influence, adaptation, prevention.

Kirish

Hozirgi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari inson ongiga, ayniqsa o'sib kelayotgan avlodning psixologik rivojlanishiga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Ijtimoiy muhit, ommaviy axborot vositalari, internet tarmoqlari va madaniy o'zgarishlar o'smirlarning shaxsiy qadriyatlari, xulq-atvori hamda o'zini anglash jarayonlarini shakllantirishda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qilmoqda. Ayniqsa, o'smir qizlar uchun ijtimoiy muhitdagi bosim, gender stereotiplari, oilaviy va tengdoshlar bilan munosabatdagi muammolar deviant xulq-atvor ko'rinishlarining paydo bo'lishiga zamin yaratadi. Mazkur maqolada o'smir qizlarda deviant xulq shakllanishiga ijtimoiy muhitning ta'siri psixologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi.

1. O'smirlik davri va deviant xulqning psixologik xususiyatlari

O'smirlik davri — bu shaxsning bolalikdan kattalikka o'tish jarayonidagi psixologik, ijtimoiy va biologik o'zgarishlar bosqichidir. Bu davrda o'smirlar o'zini anglash, mustaqillikka intilish, shaxsiy identifikatsiya va ijtimoiy rollarni sinovdan o'tkazish holatlariga duch keladilar. Psixologik jihatdan o'smirlar emotsional beqarorlik, o'ziga ishonchsizlik, tashqi ta'sirlarga tez berilish kabi holatlarni boshdan kechirishadi. Bu esa ayrim hollarda xulq normalarining buzilishi, tajovuzkorlik, qo'pollik, yolg'on gapirish, spirtli ichimlik yoki boshqa zararli odatlarga moyillik kabi deviant xulq shakllarini yuzaga keltiradi. E. Durkgeym, R. Merton, A. Bandura va L. Vigotskiylarning nazariyalarida deviant xulqning ijtimoiy ildizlari va psixologik omillari chuqur o'rganilgan.

2. Ijtimoiy muhitning deviant xulq shakllanishiga ta'siri

Ijtimoiy muhit — bu insonning shaxs sifatida shakllanishiga ta'sir etuvchi eng muhim tizimlardan biridir. Oila, maktab, mahalla, ommaviy axborot vositalari, internet tarmoqlari va tengdoshlar guruhi o'smirning xulqiy tajribasi va qadriyatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Oilaviy nizolar, e'tibor yetishmasligi, ota-onalar nazoratining sustligi yoki haddan tashqari qattiqligi o'smir qizlarda ichki ziddiyatlar keltirib chiqaradi. Bunday holatlar ularning emotsional holatini beqarorlashtirib, ijtimoiy qoidalarga zid harakatlarni sodir etish xavfini

oshiradi. Tengdoshlar guruhi esa ko'pincha konformizmni keltirib chiqaradi: o'smir qiz o'zini 'qabul qilinishi' uchun zararli yoki xavfli xatti-harakatlarga qo'shilishi mumkin.

Raqamli muhitning ta'siri ham alohida e'tiborga loyiq. Internetdagi virtual muloqot, ijtimoiy tarmoqlardagi bosim, ideal tashqi ko'rinish haqidagi stereotiplar o'smir qizlarning o'ziga baho berish jarayonini buzadi. Natijada o'ziga past baho, tashqi ko'rinishga nisbatan norozilik, o'zini izolyatsiya qilish yoki ekstremal harakatlarga moyillik shakllanadi. Bu holat deviant xulqning raqamli ko'rinishlari — kiberbulling, o'ziga zarar yetkazish, onlayn agressiya kabi holatlarda namoyon bo'ladi.

3. O'smir qizlarda deviant xulqning oldini olishda pedagogik - psixologik yondashuvlar

Deviant xulqning oldini olish kompleks yondashuvni talab etadi. Avvalo, oila institutining mustahkamlanishi, ota-onalarning psixologik savodxonligini oshirish muhim ahamiyatga ega. Maktab psixologlari va o'qituvchilar o'smir qizlar bilan individual va guruhiy maslahatlar o'tkazish orqali ularning ijtimoiy moslashuvini yengillashtirishi mumkin. Shuningdek, emotsional intellektni rivojlantirish, o'zini qadrlash va o'zini nazorat qilish ko'nikmalarini shakllantirish deviant xulqqa qarshi samarali profilaktika choralaridan biridir.

Psixoprofilaktika dasturlari quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi: 1)ta'lim muassasalarida ijtimoiy-psixologik treninglar; 2) kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish; 3) stressni boshqarish texnikalari; 4) ijobiy o'zini anglashni qo'llab-quvvatlash va tarbiyaviy jarayonlarni olib borish. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarda media savodxonlikni oshirish, raqamli xavfsizlik madaniyatini shakllantirish ham zamonaviy profilaktikaning muhim tarkibiy qismidir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o'smir qizlarda deviant xulq shakllanishi murakkab ijtimoiy-psixologik jarayon bo'lib, bunda ijtimoiy muhitning o'rni beqiyosdir. Oilaviy, maktab va virtual muhitdagi salbiy omillar birgalikda shaxsning emotsional holatini izdan chiqarishi, o'zini qadrlashni pasaytirishi va ijtimoiy me'yorlardan chetlashishiga sabab bo'ladi. Shu boisdan, deviant xulqni erta aniqlash, psixoprofilaktika choralari ishlab chiqish hamda o'smir qizlarda ijobiy o'zini anglashni rivojlantirish psixologik amaliyotning dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'oziyev E. G'. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.

2. Ergashov A., Raxmatullaeva F. Pedagogika va psixologiya asoslari. – Toshkent: Turon zamin ziyo, 2020.

3. To'xtaxo'jaeva M. Ta'lim jarayonida motivatsiya va shaxs rivoji. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2024.

4. Vigotskiy L.S. (1984). Psixologiya rivojlanish nazariyalari. Moskva: Pedagogika.

ISSN: 3030-3931, Impact factor: 7,241 Volume 10, issue 2, Noyabr 2025
https://worldlyjournals.com/index.php/Yangiizlanuvchi worldly knowledge
OAK Index bazalari : research gate, research bib.
Qo'shimcha index bazalari: zenodo, open aire. google scholar.

5. Qodirova N. (2021). O'smirlarning ijtimoiy moslashuvi va deviant xulq xususiyatlari. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.

6. Karimova V.M. (2019). Ijtimoiy psixologiya asoslari. Toshkent: TDPU nashriyoti.

7. UNESCO (2023). Adolescent Mental Health in the Digital Age. Paris.